

HISTORIA I TERAŻNIEJSZOŚĆ W OTOCZENIU RUIN FABRYCZNYCH W WĄCHOCKU

KAROLINA HYZIŃSKA
DYPLOM LICENCJACKI 2025

**Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie
1818**

**Wydział Architektury Wnętrz
ASP im. J. Matejki w Krakowie**

KAROLINA HYZIŃSKA
NR ALBUMU: 11549

TEMAT PISEMNEGO AUTORSKIEGO KOMENTARZA DO PRACY DYPLOMOWEJ:
HISTORIA I TERAŹNIEJSZOŚĆ W OTOCZENIU RUIN FABRYCZNYCH W WĄCHOCKU

I PRACOWNIA PROJEKTOWANIA ARCHITEKTURY WNĘTRZ
PROMOTOR: PROF. DR HAB. ELŻBIETA PAKUŁA-KWAK,
DR JOANNA ŁAPIŃSKA AD.

KRAKÓW, 2025

SPIS TREŚCI

KONTEKST HISTORYCZNY	9
LOKALIZACJA	13
ZAKRES PROJEKTU	15
DOM DZIEDZICTWA WĄCHOCKA	17
PAWILON KAWIARNI	29
PODSUMOWANIE	37
BIBLIOGRAFIA	39

KONTEKST HISTORYCZNY

Powstanie zespołu fabrycznego w Wąchocku zapoczątkował zakon cystersów, który od 1454 roku rozwijał zaplecze produkcyjne i handlowe miasta. W 1818 roku, po latach wojen i kryzysu gospodarczego, nowo utworzone władze Królestwa Polskiego rozwiązały opactwo, a wszystkie dobra zakonne, w tym tereny fabryczne, przekazały Dyrekcji Górniczej. Obszar ten został zagospodarowany jako dozorstwo hutnicze oraz szpital. W kolejnych latach na terenie przeprowadzono modernizację systemów, a także powstał zakład metalurgiczny. W latach 60. XIX wieku, w wyniku Powstania Styczniowego, fabrykę zamknięto. Zabudowania stopniowo niszczały i ulegały dewastacji aż do lat 80. XIX wieku, kiedy obiekt trafił na licytację. W 1888 roku teren kupił przedsiębiorca Robert Neumann, który zmodernizował fabrykę i przekazał ją swojemu zięciowi, Mikołajowi Schoenbergowi. Schoenberg zainwestował rodzinny majątek w rozwój zakładu i przeprowadził gruntowną modernizację. Rewitalizacja urządzeń, przebudowa budynków w kamieniu oraz budowa dwukondygnacyjnego budynku mieszkalnego, tzw. Pałacu Schoenberga, nadały zespołowi wygląd zbliżony do dzisiejszego. W skład zakładu produkcyjnego wchodziły wówczas fabryka maszyn młyńskich, młyn, odlewnia oraz zabudowania gospodarcze, a energię dostarczał układ hydroenergetyczny. Fabryka Turbin i Maszyn Młyńskich Wąchock działała od 1889 do 1944 roku, kiedy w wyniku zakończenia wojny rodzina Schoenbergów musiała opuścić Polskę, a przedsiębiorstwo stało się własnością Skarbu Państwa. Od tego czasu władze gminy przeznaczały zabudowania na własne potrzeby – w budynkach funkcjonowały przetwórnia prefabrykatów, warsztat, magazyn, mieszkania, a przejściowo także urząd gminy wraz z ośrodkiem zdrowia. Dawne przedsiębiorstwo przez lata ulegało degradacji i wielokrotnie zmieniano właścicieli. Obecnie zespół pofabryczny w Wąchocku oraz przylegający do niego las należą do lokalnej spółki Perfopol.

- ① Dom Dziedzictwa Wąchocka
- ② Figura św. Jana Nepomucena
- ③ Parking
- ④ Pozostałości systemu hydroenergetycznego
- ⑤ Ruiny zabudowań fabrycznych
- ⑥ Pałac Schoenberga
- ⑦ Kawiarnia
- ⑧ Zalew Wąchocki

ulica Kolejowa

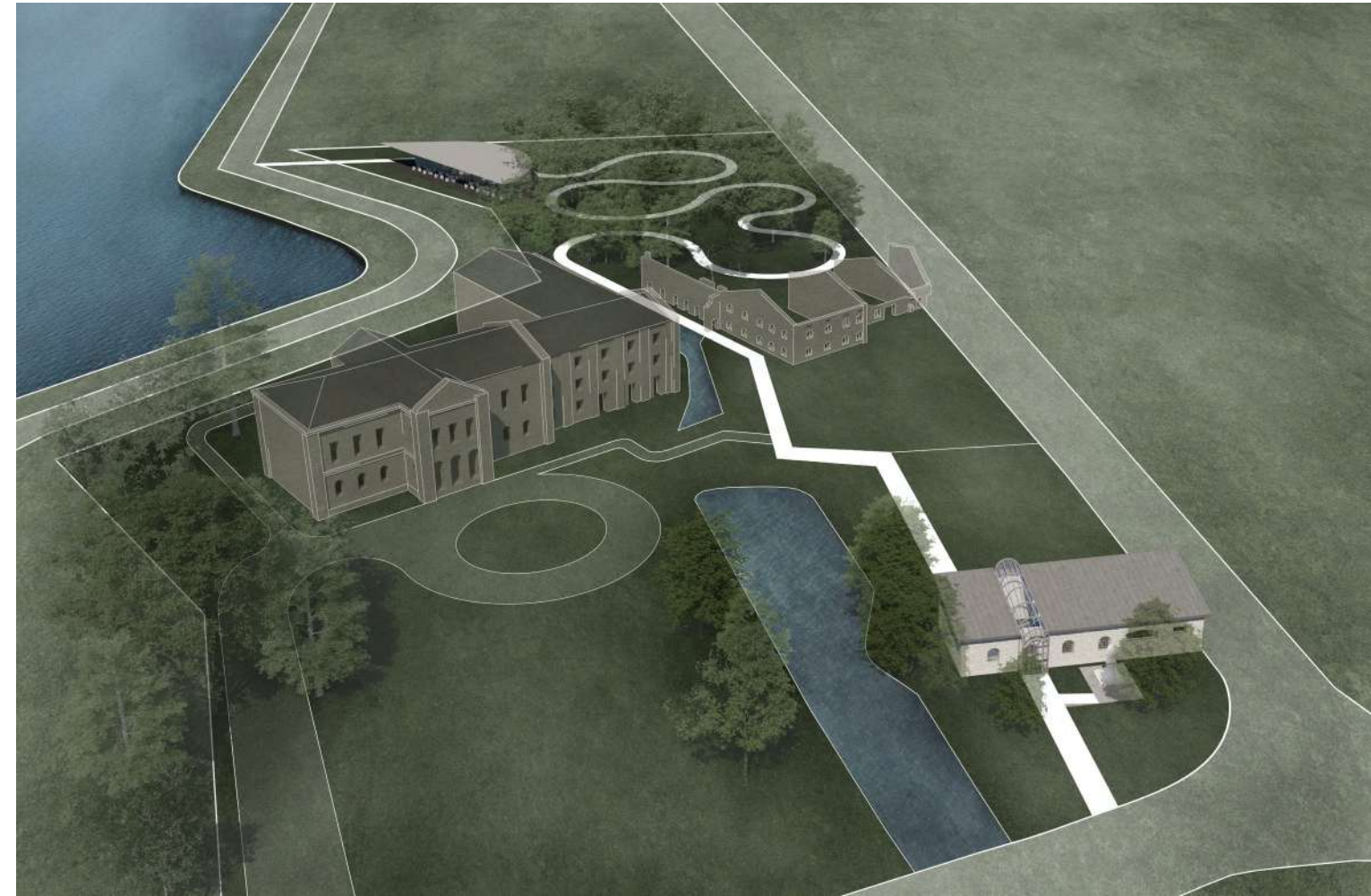
LOKALIZACJA

Zespół pofabryczny znajduje się w Wąchocku przy ulicy Kolejowej. Teren od strony zachodniej otoczony jest powstałym w 2008 roku Zalewem Wąchockim, a od strony północnej lasem, obecnie należącym do obszaru zespołu pofabrycznego. Wzdłuż zalewu i terenów zielonych graniczących z działką ciągnie się ścieżka pieszo-rowerowa. Obecnie w skład zespołu wchodzi: budynek produkcyjny, ruiny warsztatów i odlewni, budynek mieszkalny tzw. Pałac Schoenberga i przylegające do niego budynek gospodarczy i młyn. Na terenie zespołu zachowały się fragmenty działającego kiedyś systemu hydroenergetycznego w postaci jazu, turbin i kanału wodnego ciągnącego się od ujścia wody przy ulicy Kamiennej do kanału górnego przy dawnym młynie.

ZAKRES PROJEKTU

Moja praca dyplomowa obejmuje projekt Domu Dziedzictwa Wąchocka w dawnym budynku produkcyjnym, należącym do zespołu pofabrycznego oraz projekt pawilonu kawiarni. Oba obiekty są połączone ścieżką prowadzącą przez teren zespołu oraz przylegający do niego las. Lokalna spółka Perfopol, będąca właścicielem zespołu pofabrycznego zajmuje się produkcją blach perforowanych, co miało istotny wpływ na proces projektowy.

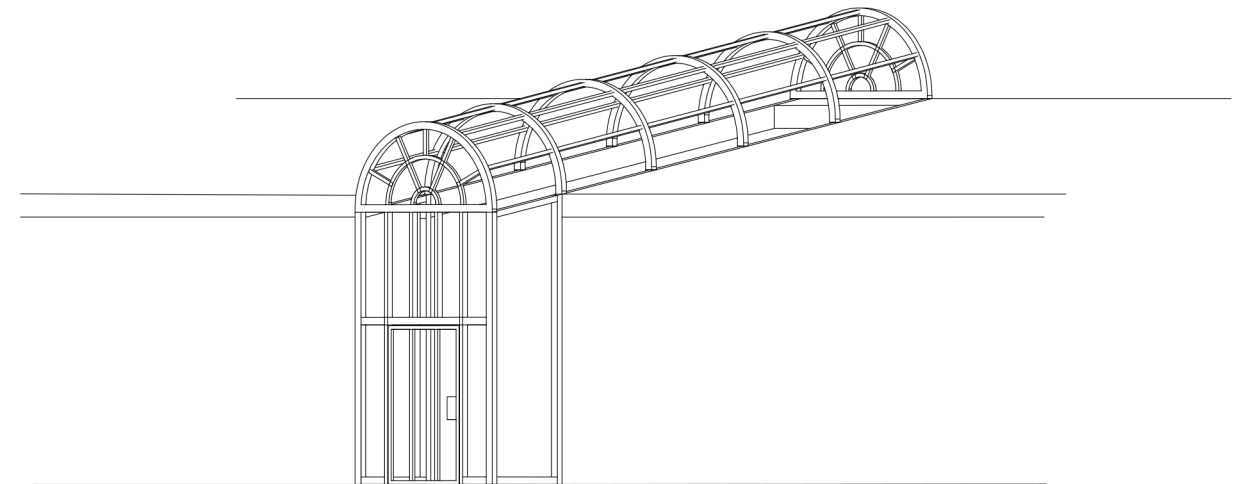
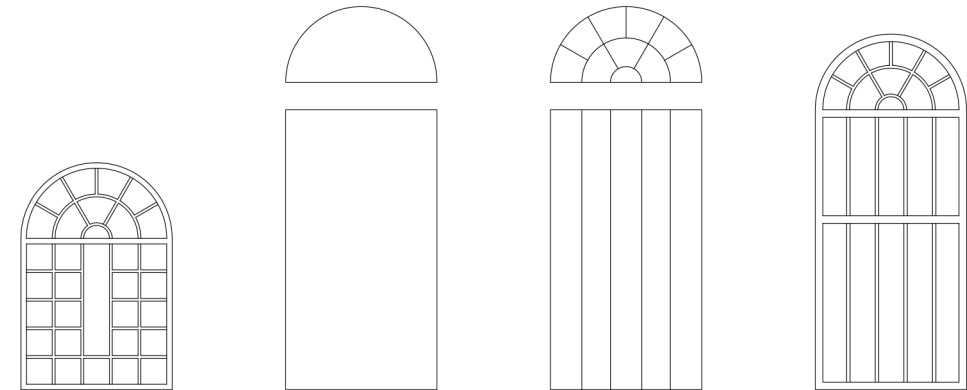

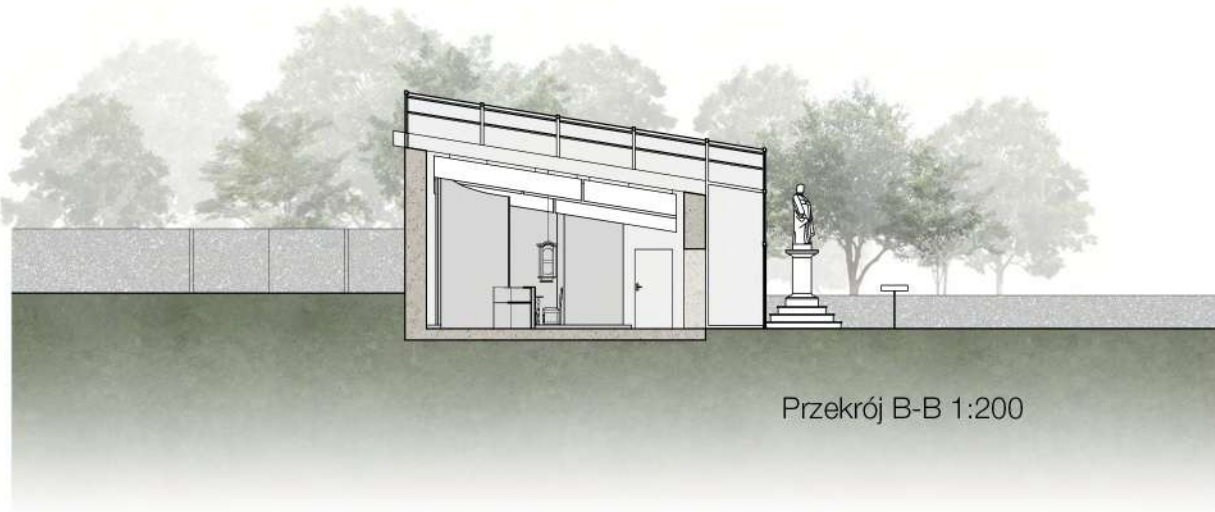
DOM DZIEDZICTWA WĄCHOCKA

Budynek zlokalizowany jest we wschodniej części działki, stosunkowo odizolowany od reszty zabudowań fabrycznych, lecz blisko głównej ulicy Kolejowej, co jest zaletą przy reprezentacyjnej funkcji budynku. Przed budynkiem znajduje się figura św. Jana Nepomucena pochodząca z początku XIX wieku, wykonana z miejscowego piaskowca i odrestaurowana w latach 2017-2020. Lokalna tradycja wiąże powstanie figury z uratowaniem życia jednego z pracowników zakładu przemysłowego, który wpadł do wody. Budynek, tak jak reszta zabudowań fabrycznych, powstał z piaskowca. Elewacja wschodnia jest najbardziej charakterystyczna pod względem architektonicznym, zawiera cztery otwory okienne sklepione półkoliście i pięty o eliptycznym sklepieniu, szerszy względem reszty i aktualnie zamurowany. Pionowe lizeny na elewacji tworzą dodatkowe regularne podziały.

W swoim projekcie pierwszym krokiem, na który się zdecydowałam, było zaprojektowanie świetlika przechodzącego w wiatrołap. Takie rozwiązanie było konieczne ze względu na rozmiar otworu okiennego, który po usunięciu muru do poziomu posadzki nie byłby wystarczająco duży na montaż drzwi wejściowych. Świetlik, nawiązując do kształtu sklepień okiennych, ma formę półkola. Podziały we frontowej szybie oraz w oknach pozostałej części budynku są wiernym odwzorowaniem oryginalnych żeliwnych ram okiennych. Półkolista forma świetlika nawiązuje do sklepień okiennych występujących w strukturze budynku.

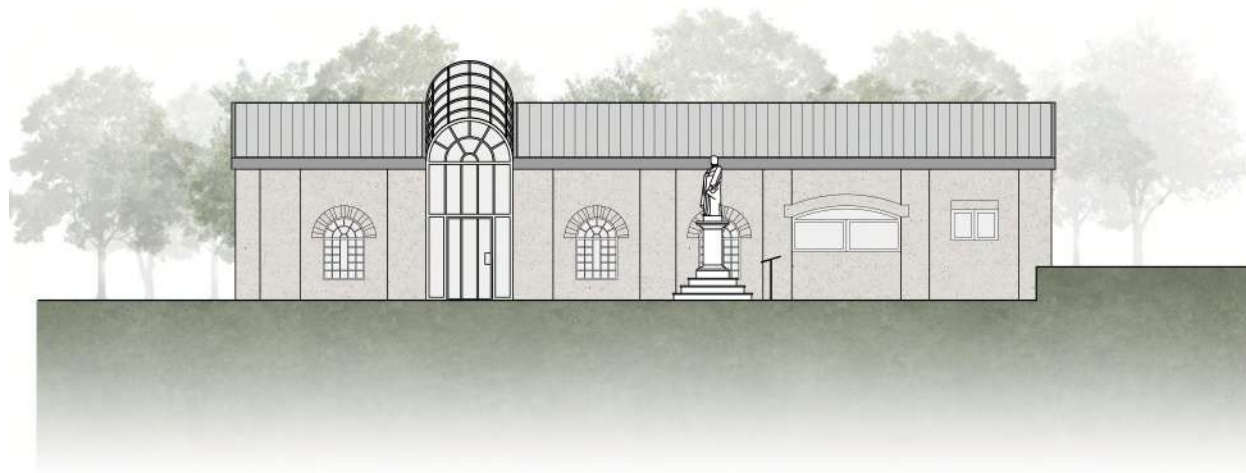

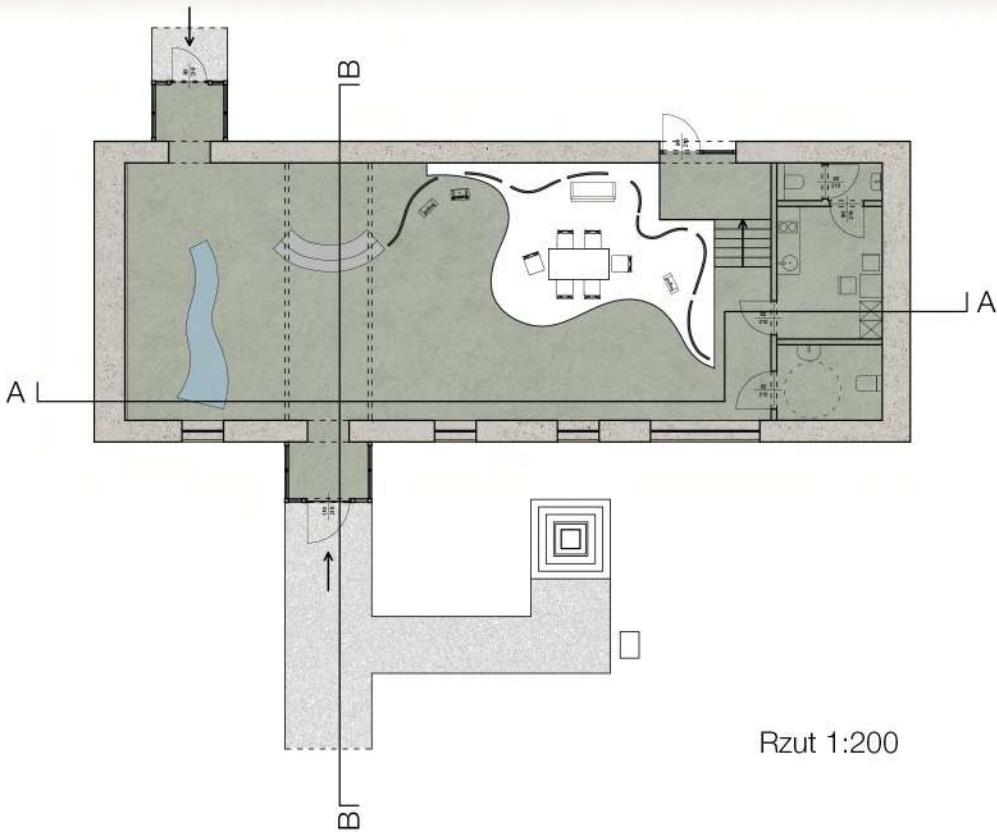
Przekrój B-B 1:200

Przekrój A-A 1:200

Elewacja wschodnia 1:200

Rzut 1:200

Projektując Dom Dziedzictwa w Wąchocku, moim celem było stworzenie przestrzeni upamiętniającej i edukującej na temat historii miasta, z którą zespół pofabryczny jest ściśle związany. Powierzchnia użytkowa budynku wynosi 136 m². W tym zawiera się jedno otwarte wnętrze z wydzielonymi z boku toaletą i pomieszczeniem socjalnym. Oprócz głównego wejścia od strony ulicy Kolejowej, do budynku prowadzi także wejście od strony ścieżki oraz dodatkowe, przeznaczone dla pracowników, od strony parkingu.

Głównym elementem we wnętrzu jest przestrzeń ekspozycyjna dla odrestaurowanych mebli, zachowanych z ruin zespołu pofabrycznego. Na tę przestrzeń składa się biały podest i konstrukcja wykończona w stali nierdzewnej, oba elementy mają falistą formę. Konstrukcja ze stali nierdzewnej jest tłem dla eksponowanych elementów, a dzięki wprowadzaniu nieregularnych pionowych podziałów nie zasłania całkowicie kamiennej ściany i zyskuje na lekkości. Kontynuacją tej konstrukcji jest lada, przy której odwiedzający mogą uzyskać informacje o miejscu. Dwustopniowa lada wykończona jest w całości w stali nierdzewnej i ma formę łuku. Wszystkie elementy są dodatkowo podświetlone wprowadzoną w posadzkę taśmą LED, biegnącą wzdłuż falistego śladu.

Rozciągająca się nad pomieszczeniem falista instalacja nawiązuje do półkolistej formy świetlika. Zbudowana jest z giętych płaszczyzn siatki cięto-ciągnionej malowanej na biało i zawieszanych bezpośrednio pod sufitem. Płaszczyzny są wieszane warstwowo i nakładają się na siebie. Dodatkowo, aby podkreślić falisty charakter formy, dodałam oświetlenie w postaci taśm LED rozciągających się nad konstrukcją.

Po lewej stronie od głównego wejścia na ścianie znajdują się ekrany multimedialne wyświetlające treści związane z historią miasta, bezpośrednio obok jest mapa opisująca teren zespołu i otoczenie. Przed ekranami znajduje się falista ława, wykończona w stali nierdzewnej z tapicerowanym siedziskiem w kolorze niebieskim dodającym dodatkowy akcent kolorystyczny do wnętrza.

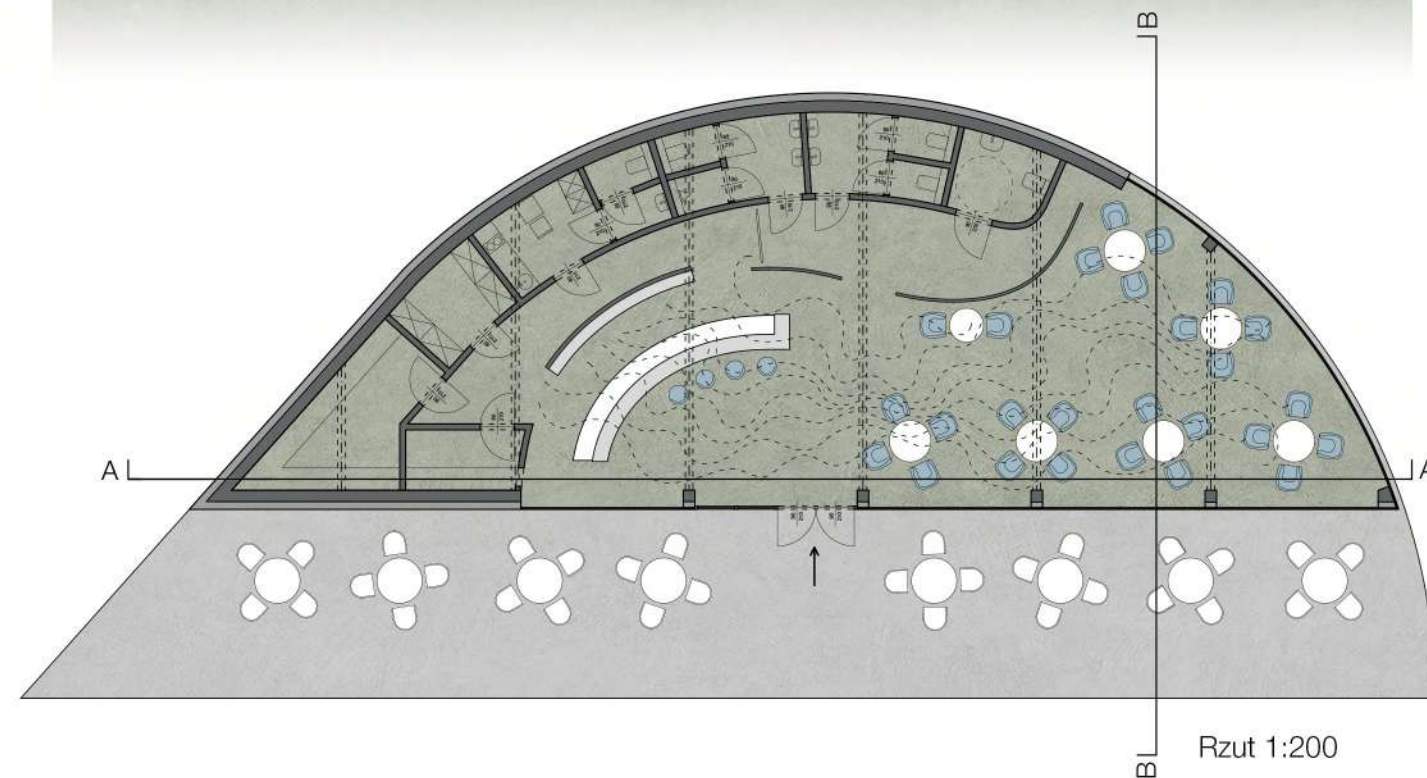
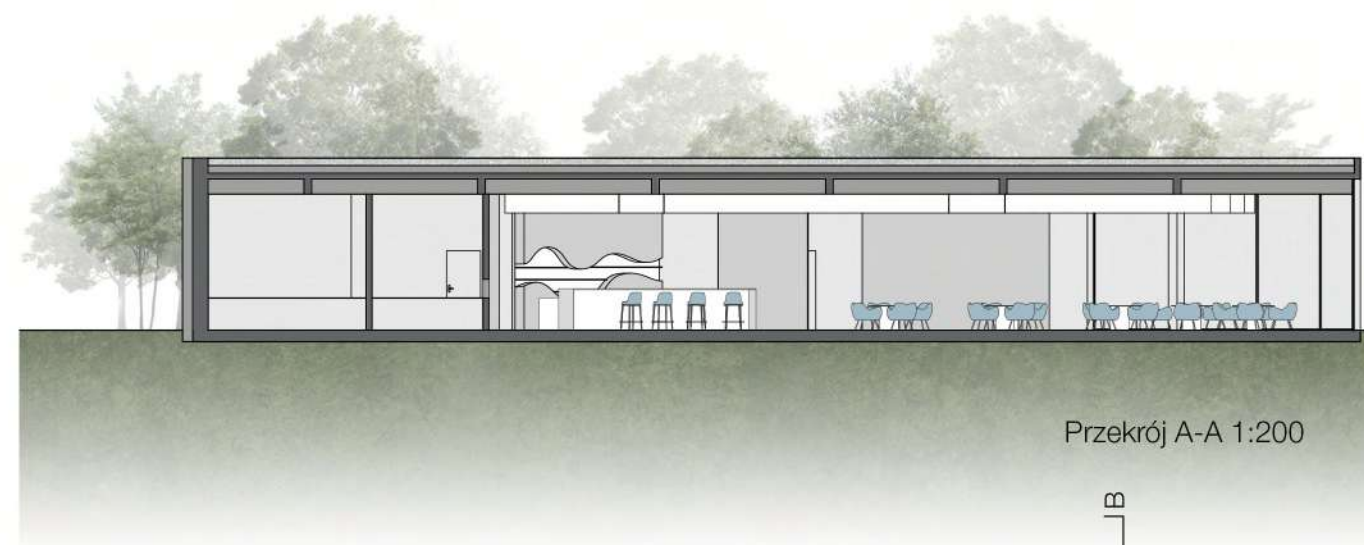

PAWILON KAWIARNI

Kawiarnia znajduje się w zachodniej części działki. Budynek otoczony jest lasem, a od południowej strony roztacza się widok na zalew. Forma budynku wynika z kształtu działki i krętych ścieżek prowadzących przez las. Projektując formę budynku inspirowałam się półkolistymi formami i geometrycznym kształtem działki. Betonowa elewacja, barwiona na kolor piaskowy nawiązuje do kamiennych zabudowań zespołu. Budynek ma wysokość 4,5 m, a łączna powierzchnia użytkowa wynosi 400 m². Część dachu wysunięta nad taras została uniesiona, zwęża się ku krawędzi co nadaje bryle lekkości i otwiera wewnątrz kawiarni na panoramę zalewu.

Ściana zawierająca słupy konstrukcyjne, oddzielająca taras od wnętrza i część ściany zwróconej w stronę wschodnią są przeszklone, dzięki czemu goście przebywający w kawiarni mogą podziwiać zalew i otaczający kawiarnię las. Do kawiarni wejście prowadzi przez taras, na który można dostać się ze ścieżki wijącej się przez las lub bezpośrednio ze ścieżki pieszo rowerowej idącej wzdłuż zalewu.

Zaprojektowany układ funkcjonalny zapewnia otwarcie na zalew i część lasu. Zaplecze gastronomiczne i toalety od reszty wnętrza oddziela ściana działowa powtarzająca ślad równoległej do niej ściany nośnej budynku. Ponownie zdecydowałam się na użycie stali nierdzewnej tym razem w formie przegrody oddzielającej korytarz dla pracowników i wejścia do toalet dla gości od reszty wnętrza. Kontynuacją tej formy jest regał barowy z wnęką w kształcie fali malowaną na biało, wewnątrz której znajdują się szklane półki. Płaszczyzna przegrody nie jest jednolita, dzielą ją trzy przejścia prowadzące do reszty pomieszczeń. W widoku z góry cała struktura podąża po śladzie fali, która częściowo nawiązuje do kształtu ściany nośnej, a w dalszej części przybiera własny kierunek.

Ponownie zdecydowałam się wykorzystać siatkę cięto-ciągnioną malowaną na biało do zaprojektowania instalacji pod sufitem. W tym przypadku gięta w faliste formy siatka mocowana jest prostopadle do sufitu podwieszanego i oświetlona taśmą LED osłoniętą od spodu. Dzięki temu źródło światła nie oślepia, a delikatnie rozproszona się na falistych płaszczyznach. Połączenie lekkiej struktury białej siatki i rozproszonego światła dobrze ze sobą koresponduje, podkreślając płynność instalacji.

Bezpośrednio przy wejściu znajduje się dwustopniowa lada wykończona w stali nierdzewnej i białym lakobelu. Kształt lada powtarza ślad regału i przegrody. Wnętrze kawiarni urządziłam stolikami projektu autorskiego i klasycznymi fotelami RM58 Romana Modzelewskiego tapicerowanymi w wersji Light Blue od firmy 366 Concept. Stoliki lakierowane na biało z blachy stalowej i MDF zaprojektowałam tak, aby falista podstawa stołu i okrągły blat korespondowały z sufitową instalacją z siatki. Do wnętrza wprowadziłam roślinność w projektowanych przeze mnie donicach w falistej formie. Posadzka w części wewnętrznej wykonana jest z barwionego na zielono betonu wykończonego żywicą epoksydową, a na tarasie z betonu barwionego na czarno. W części tarasowej zdecydowałam się na zestaw mebli zewnętrznych Bauhaus firmy Kristina Dam Studio wykonanych ze stali nierdzewnej malowanej na biało, których forma współgra z aranżacją wnętrza.

PODSUMOWANIE

W swojej pracy dyplomowej starałam się stworzyć przestrzeń łączącą edukację z rekreacją, jednocześnie nawiązując do działalności inwestora. Punktem wyjściowym do dalszego procesu projektowego okazała się występująca w strukturach budynków fabrycznych forma łuku. W rozwiniętej formie konsekwentnie pojawia się ona w całym projekcie, od architektury, przez elementy wyposażenia, aż po detale wykończeniowe. Opierałam się na palecie barw ograniczonej do odcieni zieleni, niebieskiego i bieli, bezpośrednio inspirowaną otaczającą zespół naturą i wodą. Wierzę, że udało mi się ożywić dawną przestrzeń przemysłową z szacunkiem wobec historii zespołu, tworząc miejsce umożliwiające poznanie lokalnej historii i odpoczynek.

BIBLIOGRAFIA

Neufert Ernst: kontynuacja Peter Neufert i Ludwig Neff, Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego, tłum. Mgr inż. Stanisław Gawroński [i in.], Arkady, Warszawa 2007

Jerzy A. Baliński, Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, Zespół Fabryczny Wąchock, 10.11.1994. [dostęp 20.03.2025]

<https://zabytek.pl/pl/obiekty/wachock-pozostalosci-zespolu-pofabrycznego>

<https://swietokrzyskie.szlaki.pttk.pl/1250-swietokrzyskie-pozostalosci-zespolu-pofabrycznego-w-wachocku>

<http://www.tp.agh.edu.pl/obiekty/pozostalosci-zespolu-pofabrycznego-wachocku/2/>

https://swietokrzyskie.travel/informator_turystyczny/zabytki/palac_schoenberga_w_wachocku

https://fotopolska.eu/Zespol_fabryczny_Wachock

SIPIS ILUSTRACJI

Wszystkie ilustracje są mojego autorstwa.

